

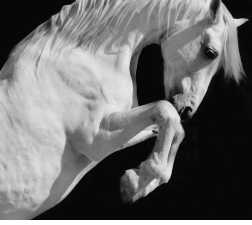

HUKUK İLE EDEBİYATIN KAÇ YILLIK HUKUKU VAR

Gülizar GÜLOL

Khas öğretim görevlisi

*Kargalar, bir tek karganın göğü yok edebileceğini ileri sürer.
Ona kuşku yok; ama göklerin kulağı duymaz böyle bir savı;
çünkü gökler, kargaların yokluğu demektir.
F.Kafka*

Bu çalışmada; adalet, hakkını arama, başkaldırı ve kendi adaletini sağlama gibi kavramlar Gustave Jung tarafından temeli atılan Analitik Psikoloji ve filozof Campell tarafından oluşturulan İlksel Örnek (Arketip) bakış açılarıyla incelenerek; edebiyat ve hukuk bağlantısı kuruluyor.

Adaletin, Atları Rüzgâr Kanatlı Arketipleri

Michael Kohlhaas'da Adalet Uğruna Başkaldırı

Romantizme geçişin en büyük yazarlarından olan, Alman edebiyatçı, Heinrich Von Kleist'in (1777-1811), yaşamış bir öyküden yola çıkarak kaleme aldığı, adaletin gerçekleşmesi uğruna, hakkını elde edinceye kadar direnmekten vazgeçmeyen, bir at tacirinin başkaldırısını ve yargılanışını anlattığı uzun öyküdür (novella), Michael Kohlhaas.

Bu eserin, edebiyat ve hukuk açısından yıpranmayan gücü, etkisi ve kalıcılığı, yazarın canlı, akıcı biçeminden ileri gelmektedir; ayrıca yasa ve adaletin günümüzde bile süre duran çarpıklıklarını ele alışındaki sağlamlığı, çağdaş adalet ve hukuk açısından da köklü bir eleştiri niteliği taşımaya devam etmektedir.

Bu çalışmada; adalet, hakkını arama, başkaldırı ve kendi adaletini sağlama gibi kavramlar Gustave Jung tarafından temeli atılan Analitik Psikoloji ve filozof Campell tarafından oluşturulan İlksel Örnek (Arketip) bakış açılarıyla incelenecek; edebiyat ve hukuk bağlantısı kurulacaktır.

Bu hak arayış hikâyesinde, Kohlhaas'ın etrafında arketipsel ve mitik bir olay örgüsü kurgulanmıştır.

Kohlhaas, kendi kurduğu ve adını verdiği çiftliğinde yaşarken adeta bir kozanın içindedir. Kendi dünyasında çok değer verdiği karısıyla masumca yaşarken, çocuklarına sevgiyi ve adil olmayı öğretir. Çiftliğinde çalışanlar mutlu, kendisi onlara karşı hakkaniyetlidir.

Hayat öğretir ki kurduğu minimal, adaletli yaşam ile gerçek dünyanın haksızlıkları arasında büyük bir zıtlık vardır. Her şey mükemmel değildir hayatta, acılar ve uğruna canlar verilecek adalet gibi değerler vardır.

Leipzig panayırına atlarını satmak üzere giderken, yol üzerindeki bir şatoda, atlarından ikisini Saksonya soylularından biri alıkoyar ve özel işlerinde kullanarak hırpalar, Kohlhaas'ın uşağı da dövülerek şatonun dışına atılır.

Karşısına dikilen zalimce, keyfi uygulamalara, bürokratik zorunluluklara ve hak, hukuk tanımayan derebeylerine, maruz kaldığı amansız zulme boyun eğmez Kohlhaas. Hakkını yasal yollarla alamayınca, adaletle güvenini yitirir, isyankâr olur. Bundan sonra adaletin gerçekleşmesi uğruna, büyük bir inat ve dirençle her şeyi göze alarak başkaldırır; çünkü bilmek lanetlenmektir. Kohlhaas da bilincinde olduğu haksızlığın önüne açtığı yolda ömrünü feda edecektir.

Dini lider Luther'in, ona tüm halkı ateşe verme ve kılıçtan geçirme hakkını nereden aldığı sorusuna karşılık Kohlhaas şunları söyler:

İnsan topluluğuna karşı açtığım savaş, bu topluluğun dışına atılmış olmasaydım, bir suç sayılabilirdi; der ve devam eder: Kanunun korumasından yoksun bırakılanı, ben devlet topluluğunun dışına atılmış

sayarım! Çünkü benim huzur ve barış içinde zanaatımı uygulayabilmem için bu koruyuculuğa ihtiyacım var, hatta işte bu yüzden de emeğimle kazandığım her şeyle birlikte bu topluluğa sığınıyorum. Bunu kim benden esirgerse, beni ıssızlığın vahşiliğine doğru itmiş olur, işte o kişi, sizin de inkâr edemeyeceğiniz gibi, kendimi koruyacağım silahı elime vermiş olur.

Böylelikle ilk ve temel haklarına sahip çıkma ve kollama adına harekete geçmenin ömrünü ifade etmiş olur.

Korkulardan Arınmak ve Korkulardan Kurtulmak Bir Adalet Savaşçısının Yolunu Açar.

Kohlhaas mahkemeye başvurur; fakat krala akraba ve yakın, derebeyi soylularının birbirlerini korumasından dolayı hakkını alamaz. Gücü elinde bulunduranlardan yana işler yasalar. Çok sevdiği karısını bu uğurda yitirir. Kahramanın başkaldırısı için gerekli olan, sevdiklerinin ezaya uğrama endişelerinden uzak olmaktır. En sevdiğini kaybedince artık kaybedeceklerinin korkusundan arınmıştır. İnsanın korkularından arınması gerçek özgürlüktür, bizi bağlayan her şey özgürlüğümüz yolundaki engelimizdir. Korkulardan arınmak ve korkulardan kurtulmak bir adalet savaşçısının yolunu açar. Kohlhaas için de böyle olur.

Heinrich Kohlhaas'ın, adalet için istediği tek şey, Prens Troyka'nın haksızlık ve zulüm yaparak el koyduğu, bakımsız bıraktığı iki kara yağız atını eski besili hallerine getirmesi ve ölmesine sebep olduğu uşağının ailesine tazminat ödemesidir. Basit gibi görülen bu istek aslında var olan feodal düzenin sorgulanmasının ve sarsılmasının ifadesidir. Bu yüzden zorlu bir hak arayışıdır. Onun adaletin yerini bulması gerektiğine olan inancı, kendi hakkını zorbalıkla elde etme ve ne olursa, nasıl olursa olsun adaleti, adaletle teslim etme özlemine dönüşür.

Bu istekle yanıp tutuşarak sayısı gün geçtikçe artan bir çete kurar. Çeteye dahil olanların çoğu, feodalitenin baskısından yılmış insanlarken, bazıları da zorbalıkla silah zoruyla soygunlar yaparak zengin olmayı düşleyen fırsatçılardır. Niyet bakımından da silahın gücünü kullanarak zengin olmak isteyen eşkiyalarla, silah gücüyle gerçek adaleti arayan Koohlhaas arasında zıtlık vardır. Aynı silahlı birlikte bir araya gelirler. Romanda bu çatışma önemli yer tutar.

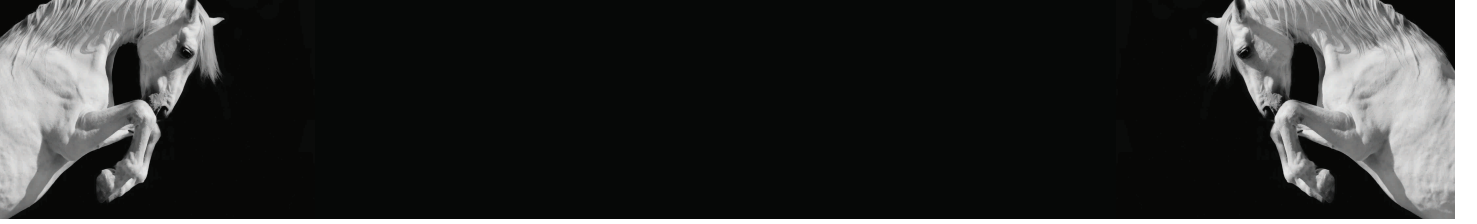
Çelişkiyi içinde barındıran bir durumdur, hakkını aramak için ortaya çıkan sınırsız bir öc isteğiyle, adalet ararken, adaletsizlik yapmak paradoksal bir sarmal içinde başa baş gider. Eşkiyalık, başka haksızlıklara sebep olduğundan adalet için savaşan bir insanın içinde bulunduğu duruma aykırıdır. Kohlhaas'ın isyanındaki haklı arayışı halk destekler ve bu yüzden mesele, ülkenin hak arayanlarının meselesi haline gelir. Dolayısıyla Kohlhaas halkın uyanışa da neden olur.

Etrafına topladığı adamlarla yakıp, yıkarak, kan dökerek, baskınlar yapıp, cinayetler işleyerek Junker Wenzel Von Tronka'yı teslim almaya çalışır. Buna rağmen Tronka ortaya çıkmaz. Birçok olaydan sonra Kohlhaas teslim olur.

Gerçekler Dayanılmaz Olduğunda Hayaller İşlemeye Başlar.

Kohlhaas teslim olur; fakat nafile, adalet gerçekleşmez, atlar Troyka tarafından semizleştirilerek teslim edilmez ve uşağın ailesine tazminat ödenmez; ama Kohlhaas'ın idamı kesinleşir. Zulmü yok edemeyip, çaresizliği yenemeyince mitik düşsel bir dünyanın penceresi açılır ve kahraman kendini o düşsel dünyanın içinde sımar; çünkü haksızlıkları yok etmek için egemen güçler karşısında çaresiz kalan birey, başkaldırır ama aciz kalınca hayaller ve mitler devreye girer.

Ey çılgınlık!

Dünyayı Yöneten Sensin Ve Senin Tahtın Da Güzel Bir Kadının Ağzıdır.

Kohlhaas'ın aciz kalmasıyla, düğümlenen olay, kâhin bir kadının kehaneti yardımıyla çözülür. Zalime boyun eğdiren, bu gaipen gelen kâhin kadın -mit bu ya!- adaletin masum sözcüsü olan, ölümsüz kadın Kohlhaas'ın karısı Elizabeth'dir. Falcı kadının sözleri adaletin yerini bulmasında rol oynar. Dolayısıyla kâhin kadının Kohlhaas'ın ölmüş karısı olması ve onun mucizevi sözleri, kahramanın yolculuğunda, düğümün çözüldüğü yer, olağanüstülüğün ve mitolojinin karıştığı yerdir.

Kohlhaas'ın en derinlerdeki özlemi karısının yaşıyor olması ve adaletin gerçekleşmesidir. Her ikisi de en umutsuz olduğu anda gerçekleşir. Hem karısının ölümsüzlüğüne şahit olur, hem de ölümsüz karısı aracılığıyla adaletin tecellisi gerçekleşmiş olur. *Ey çılgınlık! Dünyayı yöneten sensin ve senin tahtın da güzel bir kadının ağzıdır. 'Mitoslar insanlığın ortak bilinç dışına aittir. Arketipler ise ortak bilinç dışını oluşturan, kalıtsal eğilimler, düşünceler ve sembollerdir'* der, Jung.

Dolayısıyla arketiplerin özü, ilkel törenlerde ve mitoslarda aranmalıdır. Edebiyatta da yazarların farkında olmadan ortak bilinç dışının sembolleşmiş halleri olan arketipleri kullandığını görürüz. Arketipsel eleştiri, her edebi anlatıyı, içlerinde ilk örnek yansımaları bulunduğundan adeta bir mitoloji olarak ele almaktadır.

Ağrıdaki Efsanesi romanında da, Mahmut Han'a hediye edilen kır bir at üç kez genç Ahmet'in kapısına varır. Atın ısrarla bu kapıya varması atın töreye göre tanrının bir yadigarı olması anlamına gelir. Han, atının Ahmet'te olduğunu öğrenir, adamlarını yollar. Ahmet, töre gereği başını verse de atı geri veremeyeceğinden kaçır.

Ağrıdaki Efsanesi romanında olayların başlangıç ve düğüm noktasında at vardır. Ayrıca at her iki anlatıdaki bir olayın düğümlendiği ve çözümlendiği, bir zaman ve uzam yumağıdır. At ile adalet aramak ve at uğruna adaleti bulmak aralarında asırlar bulunan bu iki eserde Michael Kohlhaas'ta ve Yaşar Kemal'in *Ağrıdaki Efsanesi* romanında ve birçok eserde de söz konusudur. Kleist ve Yaşar Kemal'i arketip olarak at nesnesinde buluşturan atın doludizgin, güçlü, baş eğmeyen, özgürlüğüne düşkün oluşudur. Eserde ortak arketip unsur olan at da direnişi, gücü, engelleri aşmayı anlatması bakımından mazlumun, zalime başkaldırısıdır. Adaletsizliğin o en derinlerde infilak eden canına tak ettiren, isyan duygusu, insanoğlunun arketip dediğimiz merkezi buluşma noktasındaki evrensel isyanıyla birleşiyor.

Adaleti bulmasıyla kahramanın yolculuğu tamamlanır. Verdiği mücadele sonucunda mahkeme önünde hakkını alır. Bunun bedeli ağırdır. Yakıp yıktığı şehirler ve saçtığı dehşet yüzünden idam edilir ama adaleti gerçekleştirmek uğruna can vermiş olur.

Kohlhaas oğullarıyla vedalaşırken atları oğullarına armağan eder. Atlar özgürlüğün simgesidir. Kohlhaas geleceğin sahibi çocuklarına, uğruna canını verdiği özgürlüğü ve adaleti bir baba olarak, daha yaşanılabilir bir dünya armağan eder gibi sunarak amacına ulaşmıştır.

Kohlhaas, haksız bir dava yüzünden ölmeyeceğini, kendisi ve herkes için adaletin yerine gelmesi gerektiğini düşünüyor. Bu da tüm insanlığın adaletin yerini bulması, yasaların üstünlüğünü kanıtlaması açısından ve sonrakilere yürümleri için ileriye doğru bir yol açmaktır. 20. yüzyıla geldiğimizde aynı temayı işleyen Dreyfus Olayı gibi yaşanmış ve kurgulanmış birçok anlatıda inatla, insanca sürdürülen *hukuk düzeni* kurma arayışı, bugün, artık adalet için isyan ederek direnmek, yerine bir bayrak yarışı gibi hukuksal elemanlar kullanarak direnmeye ve dönüştürmeye bırakmıştır.

Hukukun egemen olduğu bir dünya düzeni için verilen sonsuz mücadelelerden biridir bu değerli anlatı.